

особливості залишилися у вбранні, особливо в тому, яке мало практичне значення.

БЕРЕЗОВА С.А.

Музей історичних коштовностей України

ФІГУРНІ СЕРЕЖКИ ІЗ КОЛЕКЦІЇ МУЗЕЮ ІСТОРИЧНИХ КОШТОВНОСТЕЙ УКРАЇНИ

В Музеї історичних коштовностей України зберігається понад 120 екземплярів різноманітних скіфських сережок. Серед них до окремого типу, умовно названого “фігурні”, віднесені сережки, що походять з кургагу № 2, пох. № 6 біля с. Любимівка Каховського р-ну Херсонської обл., жіночого поховання Товстої Могили, що на Дніпропетровщині та кургану № 10, пох. № 3 біля с. Велика Знам'янка Кам'янсько-Дніпровського р-ну Запорізької обл.

Всі вони складаються із двох фігурних платівок, спаяних між собою, що утворюють “медальйон”, в який заправлена і наглухо припаяна до нього висока дротяна дужка. Але якщо на сережках з Любимівки і Товстої Могили лише лицьовий бік виробу відштамповано у високому рельєфі, а до зворотнього боку припаяна пласка платівка, то сережки з Великої Знам'янки двосторонні: “медальйон” складається з двох однакових рельєфних пластин.

Сережки-підвіски із Любимівки і Товстої Могили представляють зображення жінки у грецькому вбранні, що сидить на зооморфному троні з піднятими догори руками, у так званій позі оранти. На думку Бессонової С.С. (Бессонова, 1983, с.92) зображений на даних сережках образ найбільш відповідає Афродиті-Аргімпасі, покровительки тваринної і людської плідності.

На сережках з Великої Знам'янки теж зображена богиня, що сидить на зооморфному троні. Але одягнена вона у типове скіфське вбрання: конусоподібний головний убір з покривалом і довгу непідперезану сукню тунікоподібного крою (Клочко, 1992, с.98). Правою рукою, що як і ліва, лежить на коліні, вона підтримує чашу. Зооморфний трон, на якому сидить богиня, поєднує в собі зображені врізнобіч фігурки сфінксів (спинка трону) і голівки баранів (підлокотники трону).

Ці сережки є унікальними, близьких аналогій не мають. Але зображення скіфських богинь добре відомі на прикладі інших пам'яток торевтики, знайдених у скіфських курганах. Наприклад, платівки з так званою сценою "адорації" - богиня сидить на троні, а юнак стоїть перед нею з ритонем в руках. Вже відомі 8 реплік цього сюжету (курган Куль-Оба, Огуз, Перший Мордвинівський, Верхній Рогачик, Мелітопольський, курган № 4, пох. 1, що поблизу с. Балки Василівського р-ну Запорізької обл., тощо).

Привертає увагу знаменита Сахнівська діадема із багатофігурною композицією, в центрі якої - теж богиня і скіф. Причому посудина у руках богині подібна тій, яку тримає жінка, зображена на сережках з Великої Знам'янки - це ритуальний предмет із священним трунком для uzливання. Семантика його розкривається в деяких образах давнього мистецтва. Так, глечик в руках богині Іштар (скульптурка із Марі, що налічує 3500 років) призначався для води, котра забезпечувала людям процвітання землеробства, достаток їжі і більш високий рівень життя. Це знову таки - яскраве відображення культу плодючості, який відігравав важливу роль у стародавніх народів на різних етапах їхнього розвитку. Ймовірно, що і в руці богині на сережках з Великої Знам'янки - посудина з сакральною вологою, що повинна теж сприяти плодючості у широкому розумінні цього слова.

Що стосується персонажів зооморфного трону, то зображення сфінксів теж можна розглядати як вияв культу плодючості, проводячи паралель з їх присутністю на платівках - прикрасах головних уборів скіф'янок. (Клочко, 1992, с.37-53). Барани ж у тернарній структурі скіфської моделі світу, як і інші копитні, пов'язуються з землею, а значить з її плодоносними силами. (Раевский, 1985, с.111).

Вказані сережки були знайдені при небіжчиці віком 25-35 років, що була похована у супроводі "залежної особи", скелет якої лежав ниць у дуже скорченому

положенні із зв'язаними руками. Поховальний інвентар основної особи включав напугню їжу, посуд, бронзове дзеркало, крім сережок, інші прикраси: срібну, покриту золотом, гривну, браслет із намистин, сагайдак із стрілами і шкіряний мішечок, заповнений шматочками кори і трави. Серед цих залишків знаходились бутончик якоїсь рослини, два жучки, сороканіжка і кісточка, можливо, вишні.

Соціальний статус померлої був досить високим, на що вказують наявність досить дорогих прикрас (сережки, гривна) і присутність “залежної особи”.

Що стосується самих “фігурних” сережок, то вони теж, ймовірно, позначали особливий статус жінок, у могили яких були покладені. Жінка з Великої Знам'янки - “чаклунка”, про що свідчить присутність серед її поховального інвентаря шкіряного мішечка з досить незвичним заповненням. Похована у Товстій Могилі знатна скіф'янка, на думку Б.М. Мозолевського (Мозолевський, 1979, с.174) була жрицею жіночого божества. Якусь особливу роль у суспільстві відігравала і п'ятнадцятирічна дівчинка із Любимівки, у могилу якої була покладена сережка у одному екземплярі і позначала її юний вік, але при цьому поховальний обряд відповідав рангові дорослої жінки.